

feleletet, amely a közfelfogásnak megfelel, de nyilvánvaló, hogy az egész ügy megítélésében e szempontok csakugyan alkalmasok az irányításra.

i. s.

HAZAI IRODALOM.

Pædagogiai programm-értekezések. (Tanító(nő)-, óvónőképző-intézetek értesítői).

A tanítóképző-intézetek és a velök rokoncélú iskolák kétségkívül nagy mértékben rendelkeznek azokkal a feltételekkel, amelyek a pædagogiai irodalom műveléséhez szükségesek. Semmiféle más iskolában sem veszi körül oly mindenoldalúlag fejlett pædagogiai légkör a működő tanárt, mint a tanítóképzőkben. Itt van legtöbb alkalom a tanulói élet megfigyelésére, a pædagogiai elvek kipróbálására, oktatási eljárási módok kiismerésére; itt van a legtöbb anyag tapasztalatok gyűjtésére, esetleg kísérletezésre.

E kedvező körülmények dacára épen nem állítható, hogy a tanítóképző-intézetek értesítőiben nagy számmal találkoznának pædagogiai értekezések. Ennek okát nemcsak az anyagi eszközök elégtelenségében, vagy a tanárok nagy elfoglaltságában látom, hanem abban is, hogy pædagogiai irodalmunk az ily termékekről mindeddig nagyon csekély tudomást vett. A tudományos irodalom minden ágának és fajtájának szüksége van ösztönzésre; csak ekként indulhat meg élénkebb szellemi munka, elevenebb tevékenység az illető területen. Csak ha észreveszik az író — történjék ez akár egyszerű ismertetése, akár tárgyilagos bírálat alakjában — buzdul fel új feladatokra s netán kedvező helyzetének kiaknázására.

Kétségkívül baj azonban az is, hogy míg más iskolák a tanulmányozással járó költségek megterítésén felül néha még megfelelő jutalomdíjban is részesítik az értesítőikben közölt értekezések íróit, addig a tanítóképző-intézetekben erre rendszerint nem jut költség. Sokszor még a kinyomatás költségeire sincs megfelelő összeg. S így a tanítóképző-tanár, ha valamit ír, értekezését szivesebben küldi szaklapokba.

Pedig hol van inkább helye a pædagogiai értekezéseknek, mint a tanítóképző-intézetek értesítőjében, amelyet az intézet kötelékébe tartozó növendék is és az életben már künn működő volt tanítvány is szivesen elolvas, mert tanára írta és tovább tanul rajta.

Az alábbiakban dr. Weszely Ödönnek a középiskolai pædagogiai programmértekezésekről e helyen közölt ismertetéséhez hasonlóan a tanító(nő)- óvónőképző-intézetek értesítőiben habár szórványosan meg-

jelent pædagogiai értekezéseket kívánom nem bírálni, hanem tartalmilag ismertetni, még pedig, a termeléshez mérten, a legutóbbi öt év alatt közölt dolgozatokról adván számot. Nagy részök — több mint fele — foglalkozik a tanítóképzéssel, a másik fele pedig az általános és gyakorlati pædágógia, a módszertan egyéb kérdéseivel. Elsőbben is az utóbbi csoportról fogok szólni. A helyi vagy teljesen napi érdekű cikkeket, hozzászólásokat, úgyszintén a tanterv és utasítások életbeléptetésére vonatkozó tanulmányokat mellőzöm, mert célom ezúttal csakis azokat a munkálatokat ismertetni, melyek egyetemes értelemben az elméleti és gyakorlati pædágógiába vágnak.

I.

1. Számord Ignác: *Megfelelnek-e a Fröbel-féle foglalkozások a magyar kiseded kedélyének?* (Esztergomi érseki kisededóvó: 1899—1900.) A bevezetésben röviden ismerteti az író a magyar szakférfiaknak magatartását a Fröbel-féle foglalkozások használhatóságának kérdésében. A szélsőséges vélemények között a középutat választva, arra az álláspontra helyezkedik, hogy nem veti el teljesen Fröbel foglalkozásait, hanem megtartja közülök azt, ami helyes és jó; módszerét azonban egyáltalán nem követi. Van e foglalkozások között sok olyan, amely nem felel meg a magyar gyermek vérmérsékletének és így az óvóiskolákból kiküszöbölendő. Fröbel módszere pedig éppen nincs összhangzásban a magyar gyermek lelki világával.

A kisededóvók kifejlődésének szűk történeti keretében világos képét adja Fröbel rendszerének, rámutatva arra, miként szolgált annak alapjául Hegel bölcelete. Kifejti, mennyiben élnek vissza Fröbel rendszerével, nemcsak azért, mert elmulasztják azt a magyar gyermek egyéniségéhez alkalmazni, hanem azért is, mert e foglalkozásoknak a népiskolába szánt részét is felhasználják a kisededóvóban.

Ezek után sorra veszi és megvitatja az egyes Fröbel-féle foglalkozások értékét általános pædagogiai és magyar nemzeti szempontból. Kétfelé választja őket és bemutatja a használhatókat és a használhatatlanokat. Fröbel módszere helyett pedig azt az elvet hangoztatja, hogy nem az anyag mesterkéltszemléltetésére, méréstani meghatározására kell a főgondot fordítani, hanem ébresszük fel a gyermekben játékszerűen a munkakedvet úgy, hogy a játék vidám foglalkozás közben később munkává fejlődjék. A gyakorlati magyar játékszerű foglalkozások közül, amelyek a kiküszöbölt Fröbel-féle foglalkozások helyébe léphetnek, egy párat ismertet. — Az értekezés hasznos olvasmányul szolgálhat a kisededóvással foglalkozóknak.

2. Kórodi Berárd: *Az egyház neveléstani áldásai az emberiségre,*

különös tekintettel Magyarországra. (Csiksomlyói róm. kath. tanítóképző 1899—1900). A jubileumi 1900. év alkalmából készült elmélkedés. Első részében végig tekint az emberiség vallástörténetén és az egyházat, mint az igazi művelődés terjesztőjét mutatja be. A második részben Magyarországgal foglalkozik, feltárván a pápaságnak Magyarországhoz való viszonyát. A befejező sorokban erősen hangsúlyozza az egyháznak ama nagy szolgálatait, melyeket hazánknak a vallás-erkölcsi szellem fentartása által tett. Az értekezés szépen megírt, hazafias és vallásos szellemmel eltelt elmélkedés, de címe nem igen felel meg tartalmának, mert habár sok mindent felölel, szigorúan neveléstani vonatkozás nagyon kevés akad benne.

3. Volosin Ágoston: *A természettudományok tanítása a vallás-erkölcsi nevelés szolgálatában.* (Ungvári gör. kath. tanítóképző 1899—1900). — Bevezetésében a vallási szempontoknak a nevelőtanításból való kiszorulását az iskolák nagy bűnétől rója fel és elijesztőnek látja az olyan nemzedék erkölcsi jövőjét, amely a pozitív vallás áldásaiban oly kevés mértékben részesül. Nem elégséges a heti két órás vallás-oktatás, hanem az egész nevelésnek és tanításnak Isten szeretete és tisztelete legyen a középpontja. E célból különösen alkalmas a természettudományok felhasználása, amelyekben nagy vallás-erkölcsi kincs rejlik, mai nap azonban még kihasználatlanul. A tudománynak és vallásnak teljes összeférését hangoztatva, kívánja, hogy a természetet be kell mutatni a kinyilatkoztatás világánál. Tankönyveink és tanterveink abban a hibában leledzenek, hogy csak gyakorlati célokat ismernek és egy szóval sem irányítják a tanárt e tudományok vallás-erkölcsi kincseinek felhasználására. Már pedig a materialista szellem az iskolában határozottan káros következményekre vezet és ennek elkerülési módja egyedül az, hogy keresztyén szellemben ismertetjük meg a természettudományokat. Izeltől bomtat kiszemelt részleteket a természettudományok köréből, amelyeknél Isten intéző keze, a vallás-erkölcsi cél erősen kidomborítható, mindenütt a célosság kimutatását kívánva (Teleologikus felfogással).

4. Karácsony József: *Az eszmék fontossága a pädagógiában és közlésük módszere.* (Csiksomlyói róm. kath. tanítóképző 1900—1901). Eszmék (eszmények, eszményképek) nélkül a lélek szükségszerű pusztulásnak néz elibe. Az eszményektől idegenkedő pädagógiai irányoknak épen ezért nincs létjogosultságuk. Annak, aki erkölcsi alapra akarja helyezni nevelői eljárását, ismernie kell az eszmények nevelő hatását, és azokat a módszereket, melyekkel a nevelést eszmények szolgálatába lehet helyezni. A szerző mindenek előtt az eszmék (eszmények) lényegének, megalkotásuk módjának és fajaiknak, a gyakorlati és elméleti eszméknek megállapításával és az eszményképek

szerepének kifejtésével igyekszik megéreztetni azt, hogy nagy és csodálatos tettekre csak eszmék és eszményképek ereje viheti az embert és ezeknek a megszerzése csak nevelés útján történhetik. Ezek után az «eszményképi» okot magyarázza meg, amelyen szorosabb értelemben az eszünkben előre elkészített nevelő-tanítási eljárás tervét érti, tágabb értelemben pedig azokat az előképeket, amelyeket mások tökéletesebb eljárásából vesz át a haladni kívánó tanító. A második rész az eszméknek az ifjú lelkekben való keletkeztetési módjáról szól. A tanítónak a cél érdekében minden képességét egyszerre mozgósítania kell és a stilisztikának, retorikának minden eszközével fel kell fegyverkeznie. Az eszmék megszerzésére vezető módszerek közül a belső szemléltetés két módját, a szóképeket és szóalakzatokat emeli ki, melyekhez csatlakoznak még az elbeszélő előadás lélekébresztőbb alakjai: a példázat, párhuzam stb. Ezen eszközök alkalmazását egy pár mintán be is mutatja.

5. Bancsó Antal: *A racionalisztikus világnézet nyomai iskoláinkban.* (Soproni ág. h. ev. tanítóképző 1900—1901). — Luthardt Apologetische Vorträge című munkája után készült értekezés. A racionalizmusnak körülírása után ezen gondolkodási iránynak a nevelés és iskola ügyére gyakorolt hatását három körben ismerteti, még pedig (csak a fonákosságokat véve szemügyre) fejtegeti a ferde individualizmust, a felületes optimizmust és az egyoldalú értelmi irányt. A ferde individualizmus az embert egészen önmagában álló egyénnek tartja, kivonva a történeti összefüggés organikus folyamatából; a felületes optimizmus természetből fogva jónak mondja a gyermeket anélkül, hogy veleszületett gyarlóságát és bűnösségét tekintetbe venné; az egyoldalú értelmi irányban pedig az a hiba, hogy képviselői túlbecsülik az ismeretnek, tudásnak értékét és azt tartják, hogy a nevelésben elég az ember felvilágosítása. Ezen hibás irányoknak az irodalomban való megjelenését Rousseau és Basedow munkáin mutatja ki. A racionalizmusnak ezen kárhoztatható hatásai a mai iskolák következő jellemvonásaiban ismerhetők fel: 1. Az iskolát önálló intézménynek ítélik meg a család, a társadalom mellett. 2. Ma is sokakban kísért a külön iskolai vallás eszméje. 3. Sokan vannak még ma is, akik az embert természeténél fogva föltétlenül jónak ítélik. És végül 4. a túlhajtott értelmi irány, a tanulmányi anyag mód nélküli felszaporítása, amely testet és lelket ölő szellemi túlterhelésre vezet.

6. Bellosics Bálint: *A gyermek a magyar néphagyományban.* (Bajai áll. tanítóképző 1902—1903). — Bizonyára mindenki elimeri annak a fontosságát és szükségszerűségét, hogy a pädagogiai tudomány rendszerébe minél több nemzeti anyag szivároгjon fel, hogy így a neveléssel foglalkozók gondolkodása és ennek megfelelőleg eljárása a

magyar gyermek egyéniségének megfelelőbben történhessék. Ennek a célnak a szolgálatában érdemes munkát végzett a szerző, aki az etnografia idevágó adatainak és saját, valamint tanítványai gyűjtésének ügyes összefoglalásával a magyar gyermek alakját a néphit, a népszokás és a népnyelv világosságába állítja.

Nagy szeretetben és gondoskodásban van része a boldog állapotban levő anyának és újszülött gyermekének. Miként harcolnak a szülők hiedelmeikben a gyermeket körülvevő ártó szellemek ellen, mennyi tiltó babona szavára kell hallgatniok, mi mindent kell tenniök a védő szellemek megnyerése céljából, miféle védő amulettekre szorul az anya és gyermeke s a népszokás más minden mozzanatára kiterjeszkedve színes, gazdag eleven képét adja annak, minő szokások és hiedelmek korlátai között növekedik a gyermek egész beszélni tudásáig. Eddig részletes és minden ízében megrajzolt a gyermek élete folyása, inentől kezdve azonban rövides a közlés a rendelkezésre álló anyag szűk volta miatt. A beszélni tanítás, a kiejtés nehézségei legyőzésére szolgáló népies nyelvygyakorlatok, nevelési tapasztalatokat magukban foglaló népies szólások után már csak töredékeket tud nyújtani a szerző a játékszerekről, a gyermekijesztésről, a kis gyermeknek munkára való felhasználásáról, a gyermekkorból a serdülőbe való átlépést jelző szokásokról, a gyermekkorok elnevezéseiről, a legénnyé avatásról szólván. Ezeknek bővebb kidolgozását más alkalomra igéri. A befejezésben az egyke-rendszer elleni küzdelemre hívja fel a falusi pap és tanító figyelmét és azon rengeteg babona vigyázatos irtására, amely az erkölcsi szabad cselekvés kárára van. A népelet formáit ott, a hol nem járnak veszedelemmel, ne érintse a tanító, aki Tolsztojjal tartson: «Nem kell az egészszet lerombolni, hanem csak másként kell berendezni a szép, szolid, óriás nagyságú épületnek belső helyiségeit».

A nagy fáradsággal, utánjárással, gyűjtéssel készült munka érdekes pædagogiai olvasmány és egyszersmind értékes példája a tanár és tanítvány együttmunkálkodásának is. A szerző e munkájával közelebb vezeti a tanítót a magyar néphez és a magyar gyermek egyéniségének megismertetésével képesebbé teszi tanítói hivatásának a magyar nép körében való sikeresebb teljesítésére.

7. Nagy László: *Megfigyelések a gyermekek társas életéről.* (Orsz. nőképző egyesület tanítóképzője 1902—1903). — A szerző a fővárosban és egy két vidéki helyen a gyermekek játékleletéről szerzett megfigyeléseit közli és von le belőlük általánosításokat. A mostan legelterjedtebb játéknak, a rugó-labdajátéknak a 8—12 éves gyermekek körében kifejlődött alakjaival foglalkozik, amelyek a felnőttek játékaiknak egyszerű utánzatai, sokszor minden szervezet nélkül, máskor

a legegyszerűbb szervezettel. Mindkét esetben a kicsinyek játéka teljesen az egyéni küzdelemet szolgálják, hiányzik belőlük a köztudat. Nem pártok, hanem egyének állanak egymással szemben. A következő általánosításokra jut: 1. A gyermek megfigyeli a társadalmi élet jelenségeit és elemzi azokat. 2. A gyermek utánozza a társadalmi cselekvényeket és ezeket utánzás közben egyszerűsíti, elemi formákra vezeti vissza. 3. A gyermek ezen egyszerű cselekvényekhez hozzá is tesz, azokat naiv világnézete szerint át is alakítja. Az értekezés befejező 4. része szól az aktuális játékokról, amelyek azonban teljesen soha sem szorítják háttérbe az évezredes állandó játékokat. Hangoztatja, hogy a gyermekek állandó játéka a felnőttek állandó cselekvényeihez vezetnek végeredményökben. Végezetül felemlít e téren, a gyermeki társadalom megfigyelése terén, egy pár irodalmi tennivalót: fontos megállapítani azt az összefüggést, amely a felnőttek és gyermekek társasági cselekvései között fennáll; fontos kutatni ezen cselekvések közti hasonlóságokat, különbségeket, fejlődési fokozatokat.

8. Karoliny Mihály: *Miképen küzdjön az elemi népiskola a beszédkiejtési hibák ellen?* (Iglói áll. tanítóképző 1902—1903.) — A tanítók számára hasznos gyakorlati tanácsokat magában foglaló értekezés. Az idegen anyanyelvűek magyarul tanulásának egyik fő akadálya a kiejtés. A kiejtési hibák leküzdését az egyén érdekében is, de abból a szempontból is szükséges eszközölni, mert az idegenszerű kiejtés a magyarul tanulók nagyobb tömege miatt hova tovább hatással lehet a magyar beszédre. Rövid fiziológiai alapvetés után a siketnémák beszélni tanítási módszeréből kiszemelve az eljárási módokat, az összes előforduló kiejtésbeli hibák ellenszereit tárgyalja. Mindenesetre hasznos gyakorlati útmutatás a nem magyar ajkú tanulókkal foglalkozó tanítók számára. *Beyer József.*

(Folytatása következik.)

★

A tanítás fokozatainak elmélete és gyakorlata. Összeállította Vágvölgyi Béla tanítóképző tanár. Bpest. Franklin T. Ára 1 korona.

A formális fokozatok kérdése sokkal fontosabb, mint a hogy első tekintetre látszik. Nem a tanítás technikájának valamely sajátos fogásáról van itt szó, hanem a tanítóeljárás, vagy inkább magának a tanításnak céljáról, alapjáról, s tulajdonképpen ez minden tanításnak az archéja. Probléma ez még, melyet nem sikerült megoldani.

Ma már megállapodott igazságnak kell tartanunk, hogy az iskola a kultúra nevelőháza, akárhogy is fogjuk fel a kultúra lényegét, mi tanítók arra törekszünk, hogy a ránk bízott fiatal nemzedéket beállítsuk a kultúra közösségébe, az egyetemes kultúra megértetésével munkássá vágyuk a nemzeti kulturának.